

ІНТЭРНЭТАЛЕКТ І МАДЭЛЬ МОЎНАЙ ВАРЫЯТЫЎНАСЦІ: БЕЛАРУСКАЯ І ПОЛЬСКАЯ СПЕЦЫФІКА

Праблематыка моўнай ідэнтычнасці ва ўмовах *камп'ютарна-апасродкаванага дыскурсу* (КАД) і інтэрнэту набывае асаблівую актуальнасць. Метамоўная спецыфіка сучаснай камунікацыі паступова становіцца вызначальнай у шырокім спектры практычнай дзейнасці. Разам з тым апасродкаваная камп'ютарамі маўленчая практыка патрабуе максімальнай дыскрэтнасці і несупярэчлівасці метаапісання. Наколькі аўтэнтычнымі з'яўляюцца варыянты рэалізацыі моўнага патэнцыялу ў КАД – пытанне не проста цікавае, але і надзённае. Так, часта на ўзаемазалежнасць мовы і мыслення ўвага звяртаецца ў сітуацыях, калі ігнараваць гэты факт ужо немагчыма А. Эйнштэйн меркаваў: «...Мы маглі б прыпісваць акту мыслення поўную незалежнасць ад мовы, калі б чалавек ствараў ці быў бы ў стане ствараць свае ўяўленні, не карыстаючыся словамі свайго атачэння. Але разумовы вобраз індывіда і фарміраванне яго ўяўленняў у вялікай ступені залежаць ад мовы» [9, 13]. Характар *камп'ютарна-апасродкаванай камунікацыі* (КампАК), *статыстычная мадэль камунікацыі* патрабуюць шырокіх і дакладных абагульненняў. Развіццё камунікацыйных тэхналогій робіць маўленчую практыку не толькі эфектыўнай тэставай пляцоўкай для мноства разнаветкальных даследчых парадыгм, але і ператварае яе ў вытворчы сродак.

Камп'ютарна-апасродкаваны дыкурс вызначаецца як дыкурс, апасродкаваны камп'ютарнымі інструментамі і штучнамоўнымі сродкамі, абумоўлены камунікацыйнай спецыфікай і шырокай маўленчай функцыянальнасцю. Несумненна, у КАД, як і ў іншых сферах функцыянавання мовы, захоўваецца яе сістэмнае адзінства. М. Бахцін пісаў: «...Усе разнастайныя вобласці чалавечай дзейнасці звязаны з выкарыстаннем мовы. Цалкам зразумела, што характар і формы гэтага выкарыстання такія ж разнастайныя, як і вобласці чалавечай дзейнасці, што, вядома, ніколі не супярэчыць агульнанароднаму адзінству мовы» [5, 428].

Характэрныя рысы маўлення ў КАД выяўляюцца незвычайна ярка: ні рэдактараў, ні карэктараў – у лепшым выпадку мадэратар або адміністратар. Зразумела, маўленне, напрыклад, удзельнікаў *чата* часта ўяўляе сабой досыць спрошчаны варыянт мовы, нярэдка наўмысна прымітыўны. І ў той жа час для лінгвіста гэта азначае высокую ступень спантаннасці і аўтэнтычнасці тэкстаў, мінімальнасць дыстанцыі паміж мысленнем і напісаннем або агучваннем маўленчай прадукцыі мыслення. Для лінгвіста КАД, у прыватнасці, інтэрнэт – знаходка ў плане магчымасці вывучаць своеасаблівыя, арыгінальныя варыянты мовы [2].

Мадэль варыятыўнасці мовы

Выніковым інструментам парадыгматыкі КАД з'яўляецца метамоўнае і металінгвістычнае *мадэляванне*. Метамоўнае абагульненне сукупнасці ўзуалекту, ідыялекту, сацыялекту, культуралекту, крыпталекту, дыялекту, інтэрнэталекту і іншых элементаў можа быць прадстаўлена ў выглядзе *мадэлі варыятыўнасці мовы* (гл. малюнак).

Матрыцай, базавай метаструктурай для рэпрэзентацыі варыятыўнасці мовы з'яўляецца *ўзуалект* – агульнаўжывальны варыянт мовы. Некаторыя варыянты мовы, такія, напрыклад, як *дыялект* – варыянт мовы, абумоўлены пэўнай тэрытарыяльнай спецыфікай камунікацыі, даўно і інтэнсіўна вывучаюцца. Іншыя варыянты, такія як *нацыялект* (*этналект*) – варыянт мовы, абумоўлены пэўнай нацыянальнай (этнічнай) спецыфікай камунікацыі, з'яўляюцца аб'ектам навуковых інтарэсаў «вузкіх» спецыялістаў. Сувязь *дыялекту* і *нацыялекту* дастаткова празрыстая, падабенства паміж імі большае, чым з іншымі варыянтамі мовы: *нацыялект* – практычна тэрытарыяльны варыянт мовы, калі яна распаўсюджана на тэрыторыі больш чым адной краіны, нацыянальна ідэнтычнага рэгіёна. Але ёсць і варыянты мовы, такія як *культуралект*, *інтэрнэталект* – пакуль маладаследаваныя, «недаабследаваныя». Пры гэтым дынамічнае развіццё КАД патрабуе комплекснага і шматаспектнага вывучэння рэалізацый моўнай варыятыўнасці, ці ідэнтычнасці, а «...інтэрнэт з'яўляецца месцам, дзе могуць знайсці шырокае выкарыстанне лінгвістычныя тэхналогіі» [11, с. 15].

У супастаўляльным кантэксце беларускае і польскае маўленне прадстаўляюць асяроддзі, якія валодаюць істотным метамоўным патэнцыялам пры сумесным разглядзе. Паказальны, напрыклад, сацыякультурны макраўзровень адпаведнага міжмоўнага супастаўлення. Так, і беларуская, і польская мовы працяглы час знаходзіліся пад магутным уплывам рускай мовы. І Беларусь, і Польшча на працягу стагоддзяў уваходзілі ў склад Расійскай імперыі. Пазней, да 1991 г. Беларусь была часткай СССР, а Польшча – членам Арганізацыі Варшаўскага дагавора таксама на чале з СССР. Сёння экстралінгвістычныя

фактары не з'яўляюцца настолькі вызначальнымі, але ва ўмовах суседства дзяржаў яны заўсёды будуць аказваць уздзеянне на сферу моўнага функцыянавання. Значная частка насельніцтва Польшчы ведае рускую мову, у Беларусі руская мова мае статус дзяржаўнай.

Пры гэтым міжмоўная інтэрферэнцыя беларускай і польскай моў з рускай мовай мае свае адметнасці. Так, на тэрыторыі Беларусі распаўсюджана крэалізаваная форма моўнай варыятыўнасці з рускамоўным кампанентам – *трасянка*, на тэрыторыі Польшчы аналагічны моўны варыянт не адзначаецца. Разам з тым пасля ўваходу ў склад Польшчы пасля Другой сусветнай вайны зямель з нямецкім насельніцтвам праблема нямецка-польскай міжмоўнай інтэрферэнцыі набыла новую якасць: «Новыя змешаныя дыялекты (польск. *nowe dialekty mieszane*) – гаворкі польскай мовы, якія ўтварыліся на тэрыторыях, далучаных да Польшчы пасля 1945 г. у выніку змешвання гаворак польскіх пасяленцаў. Тэрыторыя распаўсюджвання новых польскіх гаворак – Заходняе Памор'е, Ніжняя Сілезія, Усходняя Прусія, дзе да 1945 г. гаварылі па-нямецку» [6]. Цікава, што адпаведная маўленчая сітуацыя ў польскім мовазнаўстве разглядаецца як «новыя змешаныя дыялекты польскай мовы». Разам з тым у лінгвістычным кантэксце аднясенне гібрыдных моўных варыянтаў да дыялектаў не адпавядае традыцыям: *крэольскую мову*, напрыклад, не разглядаюць як дыялект іспанскай ці французскай мовы. З іншага боку, адпаведнае «змешанае» маўленне гістарычна нямецкамоўных зямель не мае выразна значымай для ўсёй польскай мовы макрамоўнай ідэнтычнасці, як *трасянка* ў Беларусі ці *суржык* ва Украіне.

Спецыфіка моўнай варыятыўнасці ў беларуска-польскім кантэксце мае і непасрэдную імплементацыю – беларуска-польскую. Так, і на тэрыторыі Беларусі, і на тэрыторыі Польшчы ёсць месцы кампактнага пражывання нацыянальных меншасцей: беларусаў – у Польшчы, палякаў – у Беларусі. Адпаведны ўзаемны ўплыў таксама не вельмі адпавядае *дыялекталагічнай* парадыгматыцы, нават пры відавочным сваяцтве беларускай і польскай моў і працяглым перыядзе ўзаемнай інтэрферэнцыі. У падобных сітуацыях больш рэлевантныя формы метаапісання маўлення груп насельніцтва з выразным іншамоўным уплывам – этналект, культуралект. Пра *этналект* можа ісці размова пры выкарыстанні выразна аўтэнтычнага іншамоўнага варыянта, пра *культуралект* – пры выкарыстанні гібрыднага моўнага варыянта.

Традыцыйна большасць варыянтаў незвычайнага выкарыстання моўных сродкаў зараджаецца і тэсціруецца ў гутарковай мове. Тут моўная практыка звязана з пісьмовай толькі ўскосна і дазваляе найшырэйшую *варыятыўнасць* выкарыстання моўных адзінак – ад *калаквіялізма* да *аказіяналізма*. Зразумела, далёка не ўсе выпадкі нестандартнага словаўжывання носяць дэманстратыўны і наўмысны характар, як гэта мае месца быць пры арыентацыі, напрыклад, на *олбанскую мову*. У прастамоўі выпадкі адхілення ад нормы могуць быць сістэмным вынікам недастаткова ўпэўненага валодання той ці іншай мовай як праяўленне распаўсюджанай культурнай ідэнтычнасці, што

дазваляе кваліфікаваць адпаведны абумоўлены культурнай спецыфікай варыянт мовы як **культуралект**. *Трасянка* (як і *суржык*) – «...тэрміналагічная метафара, створаная ў выніку пераносу зыходнага слова з бытавой сферы ў сферу лінгвістычнай тэрміналогіі» [8, 51]. Наўрад ці апраўдана аднясенне форм *крэалізаванага* маўлення да сацыялекту, хутчэй гэта сфера *культуралектычнасці* – варыятыўнасці мовы, абумоўленай пэўнай культурнай спецыфікай камунікацыі.

Да паняцця *культуралекту* блізка падышоў вядомы амерыканскі даследчык Джон Гамперц, адзначаючы, што пераклучэнне кодаў магчыма не толькі на міжмоўным узроўні, але і на ўзроўні дыялекту і стылю [10, 30]. Сінхранічныя карэляты мовы, «...субкоды адной і той жа мовы ў межах кодавай матрыцы таксама выяўляюць некалькі ступеней моўных адрозненняў. У моўным дачыненні мясцовыя дыялекты могуць адрознівацца або быць вельмі падобнымі да афіцыйных формаў маўлення. Тое ж справядліва і адносна стыляў» [10, 32]. Гэта ідэя Д. Гамперца можа быць развіта: пры сістэматызацыі дыскурсіўных характарыстык той ці іншай моўнай ідэнтычнасці важным фактарам з’яўляецца камунікацыйная спецыфіка, якая істотна ўплывае на варыятыўнасць маўлення.

Да мадэлявання моўнай варыятыўнасці прамыя адносіны маюць паняцці *сацыялекту* і *ідыялекту*. Па індывідуальных асаблівасцях маўлення камунікацыйныя персанажы *благаў* і *сацыяльных сетак* інтэрнэту амаль беспамылкова ідэнтыфікуюцца іншымі ўдзельнікамі камунікацыі. Гэта адбываецца ў многім дзякуючы *сацыялектычнасці* маўлення. **Сацыялект** – варыянт мовы, абумоўлены пэўнай сацыяльнай спецыфікай камунікацыі. Разам з тым *сацыялект* прама залежыць ад свайго непасрэднага карэляту – *ідыялекту*, што знаходзіць пацвярджэнне ў КАД. Даўно вядома, што людзі, якія пакутуюць ад недахопу зроку або слыху, значна вастрэй рэагуюць на сігналы знешняга свету, якія атрымліваюцца з дапамогай іншых працаздольных органаў пачуццяў. Несумненна, успрыманне суразмоўцы ў КампАК пры адсутнасці візуальнага і слыхавога кантакту арыентуецца на даступныя даныя аналітычнай якасці і інтуіцыю. Аналітычныя высновы аб асобе суразмоўцы, у сваю чаргу, у многім будуцца на ўскосных, апасродкаваных даных, даступных з камунікацыйнага акта або дзейнасці ў цэлым. Такім пасрэднікам з’яўляецца праекцыя мовы і ментальнай дзейнасці ў матэрыяльным свеце – маўленне. КАД, пры адсутнасці звестак пра суразмоўцу, наўпрост атрыманых ад органаў пачуццяў, успрымаецца намнога вастрэй і грунтоўней, чым «звычайная» маўленчая дзейнасць, якая суправаджаецца візуальным або слыхавым кантактам з суразмоўцам.

Той ці іншы **ідыялект** складаецца ў пэўных сацыяльных і культурных умовах, у тым ліку ва ўмовах КампАК, з’яўляючыся стабільным наборам індывідуальна-характэрных рыс як індывідуальны, персанальны варыянт мовы, абумоўлены пэўнай ментальна-псіхалагічнай спецыфікай камунікацыі. Такая індывідуальная ідэнтычнасць выразна ўспрымаецца суразмоўцамі, асаб-

ліва калі камунікацыйная асоба пад рознымі маскамі выкарыстоўвае ці стварае: *флуд, тролінг, флэйм* і г. д. Безумоўна, для філолагаў такія праявы больш прыкметныя, чым для іншых назіральнікаў і ўдзельнікаў камунікацыі.

У прафесійным асяроддзі жаданне арганізаваць аўтаномную ад навакольных удзельнікаў камунікацыю групы можа выяўляцца як у блізкіх да узусу слэнгавых тэрмінасістэмах, так і ў маргінальных, свядома дыферэнцыраваных ад агульнаўжывальных норм **крыпталектах** (арго) – варыянтах мовы, прызначаных для выключэння з камунікацыі пабочных, непажаданых удзельнікаў.

У інтэрнэце адлюстроўваецца ўся гама варыятыўнасці мовы, даючы карыстальнікам шырокія магчымасці для рэалізацыі намераў, ідэнтыфікацыі і ўзаемадзеяння. Валодаючы моўна-варыятыўнай ідэнтычнасцю, *інтэрнэталект* паступова развіваецца ў глабальны феномен, аб'ядноўваючы ў сваіх рамках іншыя формы моўнай варыятыўнасці: няма перашкод для выкарыстання ў інтэрнэт-камунікацыі як слэнгу, жаргону, так і сацыялекту, крыпталекту і іншых варыянтаў. Разам з тым пакуль у рамках спецыфічнага метамоўнага апісання мэтазгодна разглядаць **інтэрнэталект** як варыянт мовы, абумоўлены спецыфікай камунікацыі (КампАК) у інтэрнэце.

Межы такой метамоўнай ідэнтычнасці пакуль фарміруюцца, як і адпаведная маўленчая дзейнасць, але неабходнасць крышталізацыі рэфэрэнтнай тэрміналогіі ўжо відавочная. У англійскай мове развіваецца паралельны працэс, арыентаваны па шэрагу прычын на прыярытэт лексемы *Web* перад *Internet* [3]. Аб гэтым сведчаць і даныя КАД: варыянтаў дэрывацыйнага развіцця лексемы *Web* у англамоўным маўленні ўжо некалькі соцень. Напрыклад, па інфармацыі з *Urban Dictionary*, адзінка *weblect* (літ. *вэблект* – беларускамоўны аналаг *інтэрнэталект*) – прыклад з вельмі прадстаўнічага шэрагу «...*weblationship, weblder, weble, weblebrity, weblect, weblelization, weblem, webley, Weblic, Weblication...*» [13]. Адпаведны слоўнікавы артыкул заслугоўвае ўвагі: «Мова фарміруецца і выкарыстоўваецца ў інтэрнэце з дапамогай інтэрнэт-карыстальнікаў, асабліва калі выкарыстоўваецца сеткавы фармат. **Вэблекты** маюць тэндэнцыю быць вельмі індывідуалізаванымі такім чынам, каб кожны, выкарыстоўваючы сетку, мог – і падсвядома гэта робіцца – развіваць **вэблект**, заснаваны на яго / яе ідыялекце. **Вэблект** ахоплівае шырокі спектр рэгістраў, стыляў, відаў пісьменства і многіх іншых асаблівасцей мовы, бо ён спалучае ў сабе вусную і пісьмовую мову, карэлюе з рознымі культурамі, сацыяльнымі пластамі і г. д.: «*Я нічога не мог зразумець з таго, што ён сказаў / даслаў мне, таму што ўсё гэта было напісана нейкім яго экстравагантным вэблектам*» [13].

Цікавыя падрабязнасці сумеснага існавання варыянтаў беларускай мовы ў інтэрнэце змяшчае «Вікіпедыя»: на 17 кастрычніка 2013 г. тут прысутнічалі 64 763 артыкулы ў сучаснай правапіснай версіі беларускай мовы і 50 848 артыкулаў на *тарашкевіцы* [6]. Гэтыя лічбы – кошт раз'яднанасці мовы, бо артыкулы «Вікіпедыі» пра адно і тое ж у розных версіях часта істотна адрозніваюцца. Такім чынам, з гэтага прыкладу нескладана ўбачыць, што *Байнэт* і беларуская культура ў цэлым маглі б быць значна багацейшымі.

У кантэксце беларускамоўнай ідэнтычнасці найбольш абгрунтаваным выглядае тлумачэнне *Байнэту* як ‘беларускамоўнага інтэрнэту’ ці больш нейтральная, хоць і менш семантычна празрыстая фармулёўка – ‘інтэрнэт-кантэнт сферы моўнага функцыянавання Беларусі’ [4, 268]. Уласна кажучы, міфалогія інтэрнэту па незразумелых прычынах звязвае першую беларускую інтэрнэт-старонку, сайт, з 1991 г. («афіцыйны» год нараджэння *Рунэта*, для параўнання, 1995) [1; 7]. Так, напрыклад: «І яшчэ настойліва сцвярджаюць, што першы беларускі сайт з’явіўся менавіта ў 1991 годзе. На жаль, яго імя / адрас трымаецца ў таямніцы. Так ці інакш 1991 лічаць годам нараджэння *Байнэту*. Праўда, спачатку яго называлі *Белнэтам*» [7]. Такая кропка адліку, відавочна, занадта аптымістычная, і ўжо «Вікіпедыя» прапануе іншы, больш рэалістычны часавы арыенцір: «У 1995–96 гадах у сетцы пачалі з’яўляцца першыя беларускія старонкі» [6].

Польскі інтэрнэт мае больш дакладна акрэсленую гісторыю: «Першае падлучэнне Польшчы да інтэрнэту адбылося 17 жніўня 1991 года» [12]. Дарэчы, польскамоўныя лексікаграфічныя крыніцы і інтэрнэт-пошук не фіксуюць структурна аднатыпнай *Байнэту* (ці *Рунэту*) лексічнай адзінкі – «Polnet» («Połnet») (як ‘польскі інтэрнэт’). Дакладней кажучы, экспанент выкарыстоўваецца, але гэта, часцей за ўсё, уласныя назвы арганізацый.

Характэрна, што ў польскамоўнай інтэрнэт-прасторы няма падобнага на беларускамоўны выразнага «эсперантызму» на ўзроўні моўнай варыятыўнасці. Аксіёма, што маўленне кожнага чалавека непаўторна індывідуальнае, ва ўмовах КАД нярэдка праяўляецца ў **эфекце эсперанта** (*esperanto* на штучнай мове эсперанта азначае ‘які спадзяецца’: ад лац. *sperare* – ‘спадзявацца’) – мадэлі функцыянальных заканамернасцей, якая выражаецца ў масавым папярэнні носьбітамі мовы сферы яе функцыянавання ўласнай прадукцыяй – патэнцыялізмамі ці запазычаннямі-агнорнімамі.

Інтэрнэт-дыкурс стварае перадумовы для далейшага развіцця метаапісанняў маўленчай спецыфікі. Будзе гэта *інтэрнэталект*, пакуль невядомы моўны варыянт ці нейкая іншая форма ідэнтычнасці маўленчай практыкі – пакажа час.

Літаратура

1. Арсёнов, А. 20 лет. ВУ. История в датах и картинках [Электронны рэсурс] / А. Арсёнов // Белорусский портал TUT.BY. – 2014. – 5 мая. – Рэжым доступу: <http://42.tut.by/397571>. – Дата доступу: 30.03.2016.
2. Баркович, А. А. Идентичность речевой практики в контексте компьютерно-опосредованной коммуникации / А. А. Баркович // Філологічныя студыі: навука. вісник Кіеўскага нацыянальнага ўніверсітэта імя Тараса Шевченка. – Вып. 13. – Кіеў: НПП Астерікс, 2015. – С. 14–23.
3. Баркович, А. А. Интернет-дискурс: компьютерно-опосредованная коммуникация / А. А. Баркович. – М.: Флинта: Наука, 2015. – 288 с.
4. Баркович, А. А. Лінгваінфармацыйная спецыфіка камп’ютарна-апасродаванага дыскурсу / А. А. Баркович. – Мінск: БДУ, 2015. – 304 с.
5. Бахтин, М. М. Проблема речевых жанров / М. М. Бахтин // Литературно-критические статьи. – М.: Худож. лит., 1986. – С. 428–472.
6. Вікіпедыя [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу: <http://be.wikipedia.org/wiki>. – Дата доступу: 30.03.2016.

7. История байнета в картинках. Сергей Осипов, Владимир Жаховец, Надежда Зеленкова представляют... [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу: <http://os.by/history/episode1.htm>. – Дата доступу: 30.03.2016.

8. Цыхун, Г. А. Крэалізаваны прадукт: трасянка як аб'ект лінгвістычнага даследавання / Г. А. Цыхун // ARCHE. – 2000. – № 6 (11). – С. 51–58.

9. Эйнштейн, А. Общий язык науки: пер. с англ. / А. Эйнштейн // Эйнштейновский сб. – М.: Наука, 1966. – С. 12–14.

10. Gumperz, J. J. Types of Linguistic Communities / J. J. Gumperz // Anthropological Linguistics. – Vol. 4, № 1 (Jan., 1962). – P. 28–40.

11. Miłkowski, M. Język polski w erze cyfrowej – The Polish Language in the Digital Age / M. Miłkowski. – Heidelberg: Springer. – 77 p.

12. Rafa, J. Internet w Polsce – historia, stan obecny i perspektywy rozwoju / J. Rafa // Konf. «Obywatele. Internetu», Trzebinia 29.06.1999 [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу: <http://rafa.eu.org/papers/trzebinia.html>. – Дата доступу: 30.03.2016.

13. Urban Dictionary [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.urbandictionary.com>. – Date of access: 30.03.2016.

Summary

INTERNETOLECT AND THE MODEL OF LANGUAGE VARIABILITY: BELARUSIAN AND POLISH SPECIFICITY

The article is devoted to problems of language variability in the context of current trends in discourse of Belarusian and Polish. A specificity of meta-language identity is actual to consider in the representation context. The model of language variability is productive in this context and allows to characterize internetlect, culturelect, usualect.

Keywords: computer-mediated discourse, metalanguage, communication, internetalect, culturelect, model of linguistic variation.

Ключавыя словы: камп'ютарна-апасродкаваны дыскурс, метамова, камунікацыя, інтэр-нэталект, культуралект, мадэль моўнай варыятыўнасці.

N. Barszczewska (Warszawa)

Katedra Białorutenistyki Uniwersytetu Warszawskiego; e-mail: nbarszcz@uw.edu.pl

JĘZYK REGIONU BIAŁOWIEŻY – ANALIZA JĘZYKOWA I SOCJOLINGWISTYCZNA¹

Region Białowieży budzi zainteresowanie pod względem językowym z uwagi na współwystępowanie cech białoruskich (akanie i ciekanie / dziekanie) oraz ukraińskich (stwardnienie spółgłosek wargowych przed *e*), a także liczne wpływy języka polskiego i rzadsze języka rosyjskiego. Specyfikę gwar białoruskich na Białostocczyźnie szczegółowo opisał Mirosław Jankowiak [12, 143–156].

¹ Artykuł opracowany został na podstawie nagrań dokonanych w 2013 roku podczas badań terenowych do projektu *Kulturowo-językowe dziedzictwo Podlasia* finansowanego w ramach programu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego pod nazwą „Narodowy Program Rozwoju Humanistyki” w latach 2012–2016, a także w oparciu o pracę magisterską Ewy Barbary Woszczyńskiej przygotowaną w Katedrze Białorutenistyki UW pod moim kierunkiem naukowym (*Język wioski Białowieża – analiza socjolingwistyczna*. Warszawa, 2009).